

Welk een aanbiddelijke weg wordt hier gewezen naar den zegen des Verbonds. Want het ging toen gelijk nu om den Christus. En dan ontdekt zich hier geen weg waarin wij werken en verdienen, maar een weg waarin God geven wil, de weg van het ootmoedig gebedsleven.

Hier komt de echte onmacht uit; niet de valsche, maar de echte.

De valsche onmacht bidt niet, geeft zich over aan zorgeloze lijdelijkheid.

Maar bij Izak komt de ware kennis van machteloosheid uit, het echte weten van onvruchtbaarheid, als eene Gode welbehagelijke verootmoediging des harten. Eene verootmoediging die niet rustig is, die niet slap en werkeloos neerzit, die zich niet verbergt achter de vleeschelijke verontschuldiging, dat het toch alleen Gods werk is — maar die den weg inslaat, waarin God zegt dat Hij zich laat verbidden; een kennen van onvruchtbaarheid, waarbij een roepen geboren wordt, een roepen om doorbreken des Geestes, een smeeken opworstelen uit den nood en de behoefte der ziel of de Heere zich wil ontfermen.

Kennen wij zulk smeeken?

O, wij weten allen die waarheid wel, dat wij in onszelf onvruchtbaar zijn. Maar het komt er op aan, hoe wij dat weten. Waar ons die wetenschap brengt.

Of het ons koud laat en het ons eigenlijk hetzelfde is of wij er iets aan kunnen doen of niet — of dat het ons in de benauwdheid brengt en in levendige behoefte uitdrijft naar den Heere.

Onderzoeken wij onszelf zonder sparen voor het aangezicht Gods. En dat deze waarheid ons dan meermalen, ons alles ontneme, ons arm en behoeftig make, zoodat we niets overhouden dan onze onvruchtbaarheid; opdat we daarmee uitgedreven worden naar God in Christus: „Laat mijne ziel leven en zij zal u loven”. En dan zegt 's Heeren Woord: „Wie zijn leven verliezen zal, die zal hetzelfde behouden”.

Welk een moedgeving voor alle waanzinnige bidders om Gods genade en den H. Geest, allen die uit de onvruchtbaarheid van hun leven de handen naar den Heere leelden uitstreken.

De Heere laat zich van hen verbidden. Het kan wel eens lang duren; wel eens angstig en donker worden. Zie het aan Izak.

Maar dat de bidder dan niet aflaat. Dat hij dan juist zeer bidde; dan vooral den Heere vasthoude bij zijne toezeggingen en pleite op zijn Woord.

De Heere zal zich laten verbidden. Het is zijn eigen genadewerk als wij Hem niet loslaten. Dan komt Hij nog tot al zulke onvruchtbaren om te zeggen: „Uw vrucht is uit Mij gevonden”.

U.

v. A.

LITERATUUR EN KUNST.

Christendom en Kunst.

IV.

In het eerste artikel werd de moeilijkheid van een praktische vereniging van Christendom en kunst besproken. Terwijl veel theoretisch speedig geoordeeld zijn, brengt de praktijk van het leven blijbaar ongefachte verwikkelingen, wanneer tenminste zoowel met Christelijke als met artistieke eischen ernst gemaakt wordt. Hetna hebben wij aan de laatste genoemde wel eens minder streng de hand gehouden, en zijn voorbarig geweest in ons spreken van „Christelijke kunst”. De moeilijkheid ligt in twee levensrichtingen, de „aesthetische” en de „christelijke”, die elkaar schijnbaar uitsluiten (art. 2). Het vorige artikel noemde reeds enkele kenmerken van een aesthetische levensrichting.

Het gevoel van eenheid met de natuur brengt nu den aesthetischen mensch tot zijn „credo”:

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN.

Aesthetische Christusbeschouwing.

IV.

(De beweeglooze Christus).

De schending van het „Christusgeheim”, het niet hooren naar de tot bezinning roepende stem van Christus, die den voorbarigen naam „schoone meester” afwijst, is een zonde, die haar bezoldiging meebrengt. Haar poging mislukt, gelijk we reeds zeiden.

De enkel aesthetische Christusgenieter ondergaat — dit in de eerste plaats — het lot van elk, die schoonheid stil bewonderen wil; hij staat stil bij dezen en bij dien trek; de schoone verschijning houdt hem vast nu eens door deze, dan weer door die bijzonderheid; en nu kan hij desnoods die schoonheden catalogiseeren, hij heeft de eenheid ervan niet gezien. Dat er in de historie des heils zich een drama voltrekt, dat hij het kruis van Golgotha de draden van de wereldgeschiedenis ineenloopen tot één onontwarbaar kluit, dat daar bij dat hoogtepunt de eeuwigheid bots: tegen den tijd en het gansche heelal in beweging komt, — het ontgaat alles den man, die de pose van de dramatis personae, ook van den Christus, wil bewonderen. Het gaat in zulk beoefenen van aesthetischen eeredienst, als in de schilderkunst der

dat éénzelfde Leven is in alle dingen, — dat zij allen zijn deelen van het groot Geheel. Zoo ziet hij het Al verbonden in onverbreeklijken samenhang, en door het gansche heelal de krachten elkaar de „gouden emmers” reiken! Ik denk hier aan de beroemde woorden uit den eersten monoloog van Goethe's Faust:

„Wie alles sich zum Ganzen webt,
Eins in dem andern wirkt und lebt!
Wie Himmelskräfte auf und nieder steigen
Und sich die goldnen Eimer reichen”.

Ook hij zelf, deze aesthetische mensch, laat zich gaarne in-voegen als schakel in den éénen onverbroken keten, en heeft vreugdevol gebracht het kostbare offer van zijn persoonlijkheid. Gij moet het hem zelf hooren zeggen:

„O Sonn', ich bin dein Strahl; o Ros' ich bin
dein Duft,
Ich bin dein Tropf, o Meer, ich bin dein Hanch,
o Luft”.
(Rückert).

Eén al-leven is er slechts; wij moeten ons niet zelfstandig gevoelen tegenover de natuur, zegt hij, maar meeleven dat éene groote, rustige leven! „Er zijn niet levenden gescheiden, afzonderlijk”, zegt Johannes Viator, „er is één leven, dat op-groeit in vele orden”. Als de onbewuste zee wil hij zijn, een golf in den Oceaan van het Al-Eene. In die stemming zingt Kloos zijn uit aesthetisch oogpunt zoo heerlijk sonnet:

„O, Zee, was Ik als Gij in al uw onbewustheid,
Dan zou ik eerst geheel en groot gelukkig zijn;
Dan had ik eerst geen lust aan menselijke be-
lustheid,
Op menselijke vreugd en menselijke pijn,
Dan was mijn Ziel een Zee, en hare zelfgerust-
heid,
Zou, wijl Zij grooter is dan Gij, nóg grooter zijn”.

Hier zien wij, dat persoonlijkheid geen plaats meer vindt; de zelfstandigheid, het individuele der ziel is te loor gegaan. Zoodat de Oceaan speelt met zijn golven, zoo is het menschenleven een spel der verschijning, want: er is in waarheid maar één Leven.

Maar reeds heeft menigeen hierin „pantheistische” klanken gehoord, en ik weet, dat wij nu in verzet zullen komen, naar ik hoop niet alleen uit dogmatische motieven, maar omdat wij beseffen, hoe oneindig rijker wij dan toch zijn! Maar zoolang wij ons nog dadelijk afwenden en schuw worden bij het hooren van dit woord „pantheisme”, vrees ik, dat wij nog niet genoeg onzen eigen rijkdom kennen.

Ja, wij belijden en ervaren, dat wij niet kunnen missen een God, die deze wereld te boven gaat. Want, zal het Goddelijke iets zijn, dan kan het niet opgaan in dit of dat, — dan moet het niet zijn het eindige. Niets anders dan afzonderlijk zou het zijn, wanneer wij dit eindige en vluchtige gingen verheffen tot bovenaardsche heerlijkheid. Zoo hebben immers in primitieve tijden de menschen vereerd de dingen rondom, — den stroom, die bruisde, en den vogel, die klepte in de avond-lucht, en den wind, die voer door de bosschen, en vertelde dingen onzegbaar, maar die ontroerden het kinderlijk gemoed!

Maar toen is er geweest dat simpele volk van de woestijn, waaraan God Zichzelf wilde openbaren, dat Hij is de Heilige, hoog verheven en ver-af, — maar die ook nabij is, zoo dat zij Hem nu niet meer kunnen missen in hun leven, en naar Hem dorsten als een land, dor en mat, hijgt naar de verkwikking van den regen!

Daarom, wij die nu weten, dat God al dit eindige ver te boven gaat, weten wij ook, dat toch weer, zooals Calvijn ergens gezegd heeft, „op vro-

tegenwoordige symbolen-schilders. Terecht wijst Dr H. M. v. Nes¹⁾ erop: „Wie het onzichtbare zichtbaar wil maken, moet zich bedienen van buitengewone middelen. Herhaling van beweging is er één van. Een gansche reeks van gestalten wordt geteekend in juist dezelfde lichaamshouding, met volkomen hetzelfde gebaar, de handen bijv. naar voren of naar boven uitgestrekt, terwijl de arm van de éene figuur in onnatuurlijke lengte weder verder reikt dan die der andere. Een geheimzinnige macht moet achter deze gestalten zich bevinden en hen dwingen om zich op deze wijze en in deze richting te bewegen; het zijn de marionetten, welke wij uit Maastricht kennen. In den regel stellen deze figuren menselijke wezens voor; met iets bovenmenselijks evenwel, de oogen zijn gesloten of staren zonder iets van het omringende te zien; als de gestalten der primitieven zijn ze aan deze aarde onttoogen. Allerlei grillige lijnen, die wel verre van willekeurig, met de meest nauwgezette regelmaat zijn aangebracht, verhoogen het effect van het geheimzinnige en stellen het mysterie voor den geest des beschouwers.”

Precies als bij deze symbolici wordt in de aesthetische Christusbeelding van den tegenwoordigen tijd al te dikwijls Christus ver-symboliseerd; de methode moge vaak anders zijn, het streven is

me wijs” de natuur God genoemd kan worden, — dat God is „overal”, zooals in het kinder-versje staat, en dat Hij dus toch weer is in het ruischen van den wind door de wouden, en in al wat ons in Zijn natuur doet huiveren van ontroering?

Nu zien wij pas de armoede in het pantheïsme van een aesthetische levensrichting. Wat is God immers voor den aestheticus? Van God weet hij niets anders te zeggen, dan wat Hij niet is. Hij is het Oneindige, het Onzegbare.

„Wer darf ihn nennen?

Und wer bekennen:

Ich glaube ihn!

Wer empfinden

Und sich unterwinden

Zu sagen: Ich glaub ihn nicht?”

Gevoel is alles! Een naam is voor Faust „klank en rook, verhuilend hemelgloed”. Voor de stem-mingen van het gemoed meent men bevrediging te vinden in dezen aesthetischen godsdienst. Maar noem het dan, zooals ge wilt: geluk, liefde, of God! Faust zegt: „Ich habe keinen Namen dafür!”

Ik heb nooit goed kunnen begrijpen, dat Kloos niet opeens gevoeld heeft, hoe arm hij wel was, toen hij aanhief:

„Ik zeg U alle' ootmoedig en devootlijk.

Maar met een wil, alleen door Gods wil breekb-
baar:

Daar is een God, schoon wij niet weten Wie 't is”.

Hoe ontvullend deze derde versregel, na de innigheid van de twee eerste!

Wij hebben nu gezien (om het voorgaande kort saam te vatten), hoe aan de aesthetische levens-richting eigen is een opvatting van de natuur als één organisch geheel, die haar voert tot een pantheïstisch getinte vroomheid, met een z.g. „agnos-tisch” godsbegrip (d.w.z. een godsbegrip, dat van God niets anders weet te zeggen, dan dat wij Hem niet kunnen kennen). We merkten reeds in 't begin op, dat de aesthetische levensrichting het zedelijke onderwerpt aan het natuurlijke. De tegen-stelling: heilig-onheilig treedt dus geheel op den achtergrond, om plaats te ruimen voor de tegen-stelling: schoon-leelijk. „Schoon” kan dus zijn voor den aesthetischen mensch, wat wij in onze zede-lijke beoordeeling „slecht” noemen, want hij legt uitsluitend den maatstaf der schoonheid aan.

Zoo is het bijv. te voorzien, dat het meest per-verse karakter voor den kunstenaar uit aesthetisch oogpunt uiterst belangwekkend kan zijn. Hier komt ons onwillekeurig voor den geest het beeld van een der meest tragische kunstenaarsfiguren uit on-zen tijd, Oscar Wilde, den beroemden schrijver van „The Picture of Dorian Gray”. Wegens mis-drijf tegen de zeden veroordeeld tot twee jaar tuchthuisstraf, schreef hij in den laatsten tijd van zijn verblijf in de gevangenis zijn „De Profundis”. Hier vertelt hij (ik citeer de vertaling van Bou-tens, pg. 75): „De menschen vonden het afgrijse-lijk van mij, dat ik de slechte elementen des levens ten eien vroeg en genoeg had in hun gezelschap. Maar gezien van den kant, vanwaar ik als belevend kunstenaar hen naderde, waren zij heerlijk sug-gestief en opwekkend... Zij waren voor mij de glanzendste van alle vergulde slangen, en zonder hun vergif zouden zij niet volmaakt zijn geweest”. De tragiek van de aesthetische levensrichting voelt men wel heel diep, als men luistert naar deze bekentenissen:

„Ik werd de verzwaardelaar van mijn eigen genie, en het schonk mij een bijzondere vreugde een eeuwigdurende jeugd te verkwisten. Vermoed van op de hoogten te verkeerren, daalde ik opzettelijk af naar de laagten op zoek naar nieuwe zinnen-prikkeling. Wat de paradox voor mij was in de sfeer der gedachte, werd het perverse voor mij

hetzelfde. Men verwazigt hem tot een mysterie: Golgotha wordt mysterieus; evangelie is er reeds in mysteriëngerucht en zaligheid in mysteriënpereceptie. Men let niet langer op de uitwendige ver-schijning, dan noodig is, om ze te verwazigen en op te heffen in de mystieke uitbeelding van haar verborgen wezen. Christus wordt de Christusge-dachte, het Christusymbool; en Jezus van Naza-reth, de Jezus van vleesch en bloed, is gansche devootelijk weggedaan.

Deze kunst is vol van revalidatie²⁾, van een levens-beelding, die van het alledaagsche ontdoet, een gebeuren in hooger sfeer. Maar van revalidatie, van openbaring, is zij gansche ontfedigd. En wij erkennen geen revalidatie zonder revalidatie.

Een der symbolici Jan Toorop, schreef, na zijn bekeering tot de roomsche kerk: „De schoonheid is afhankelijk van de diepte der liefde tot het Grootte Mysterie.... De hoogste schoonheid in kunst zal dus bereikt worden wanneer de liefde het vurigst en de overgave aan God volkomen is.”³⁾ De eerste zin evenwel verklaart den tweeden. God is hier enkel het Grootte Mysterie. Als zoodanig slechts is hij welkom. Hij en zijn Christus. Ik denk dat Rome met dezen bekeering, om te beginnen

¹⁾ Miek Janssen, Schetsen over het leven en enkele werken van Jan Toorop. A'dam, Veen, bl. 14.

²⁾ Miek Janssen, bl. 18.

³⁾ De Nieuwe Mystiek, Rotterdam, 1900, bl. 135.